

HENNING HANSEN

Ett resebrev från Harvard

När klockan i Harvard Memorial Church slår tio slag strömmar studenterna ut från de vackra universitetsbyggnaderna och blandar sig för en kort stund med turister från hela världen på Harvard Yard. Sju minuter senare – Harvard Time – sitter de bänkade igen för nästa föreläsning, och turisterna, med selfiepinnar i högsta hugg, är återigen ensamma på universitetsområdet. En del nöjer sig med ett fotografi av sig själva och bronsstatyn av John Harvard, men många väljer att dröja sig kvar lite längre. De ståtliga byggnaderna, den vackra parkmiljön, de vajande flaggorna – allt lockar. Överallt på campus känner man historiens vingslag, till exempel när man går förbi utgrävningarna av Harvards indian-college från 1600-talet eller när man simmar i samma bassäng som John F. Kennedy tränade i, på Malkin Athletic Center.

Själv hade jag under hösten 2014 förmånen att som visiting scholar lära känna den unika Harvardmiljön lite närmare – något jag är mycket tacksam över. Harvard är inte bara ett av de mest spännande universiteten i världen, utan hör också till de ledande just inom mitt ämnesområde; bokhistoria. Här finns både några av de främsta biblioteken och forskarna i världen.

Harvard lockar forskare och föreläsare från hela världen, och varje dag kan man välja och vraka mellan intressanta föreläsningar och föredrag. Anknyter föredragen till engelsk eller fransk 1700- och 1800-talslitteratur hittar man vanligen professor Leah Price stående längst bak i lokalen, med underfundiga frågor i beredskap när presentationen rundats av. Professor Price hör till de tongivande inom det bokhistoriska nätverket vid Harvard. Detta nätverk består av en löst sammansatt grupp forskare och studenter från en rad olika institutioner, och det genomsyras av interdisciplinärt samarbete. Här finns allt från historiker och litteraturvetare till konstvetare och kyrkohistoriker. Var och varannan vecka anordnar man seminarier, föreläsningar och presentationer. Seminariegruppen ”Book History Writers Group” samlar Harvards doktorander inom bokhistoria och sammanträder med jämna mellanrum. Inom den bokhistoriska forskningen pågår ett livligt samarbete mellan de talrika universiteten på östkusten, och större evenemang med bokhistorisk anknytning lockar ofta deltagare från Yale, Columbia, MIT eller något av de många andra universiteten i Boston. Den bokhistoriska forskningen vid Harvard spänner över vitt skilda ämnen och epoker. Professor Ann Blair arbetar exempelvis med europeisk tidigmodern historia, professor Jeffrey T. Schnapp fokuserar på bibliotekens roll i den digitala eran och forskarassistenten Alex Csiszar arbetar med 1800-talets bokmarknad, bara för att nämna några exempel. Gästforskande doktorander från stora delar av världen ägnar sig åt allt från receptionen av kinesiska böcker i Japan under medeltiden (Yang Yang, Kyoto University) till censur i motreformationens Italien (Hannah Marcus, Stanford University), och de arbetar sida vid sida i historiedoktorandernas lounge i historiska institutionens bibliotek. Mitt eget ämne, bokläsning i Sverige under 1800-talets slut, tillförde också en pusselbit till den mosaik den bokhistoriska forskningen vid Harvard utgör.

Chefen för Harvards samtliga bibliotek, professor Robert Darnton, är en central gestalt för bokhistoria vid Harvard – och för ämnet som helhet. Han är en man med många järn i elden, djupt engagerad i sin forskning, men också i alla de bibliotek han ansvarar för. Harvard Library består av 70 olika bibliotek som tillsammans utgör världens största forskningsbibliotek. Det största enskilda biblioteket är Harry Elkins Widener Memorial Library (vanligen kallat endast ”Widener”), som är inrymt i den största byggnaden på universitetsområdet. Detta storslagna bibliotek grundades 1915 till minne av den boksamlade affärsmannen och Harvardalumnen Harry Elkins Widener, som endast 27 år gammal följde med Titanic i djupet. Det enorma biblioteket, med lika många våningar under som ovan jord, för ibland tankarna till en labyrint. Författaren

och historikern Barbara Tuchman citerade en tidigare student som berättade hur hon alltid fick känslan av att hon borde ha haft med sig både kompass, matsäck och visselpipa när hon gav sig in i bibliotekets gångar.¹ Ett intelligande bibliotek, Houghton Library, hyser en stor del av Harvards manuskript, äldre tryck och dyrbara böcker och har ett imponerande stort inkunabelrum. I ett av Harvards många mindre bibliotek, Dudley House Library, kan man spana efter den lilla mus som bor där och som hemtamt kilar mellan bokhyllorna. Kalla dagar kan man här med fördel slå sig ner framför den öppna spisen och har man tid över finns ett biljardbord att tillgå.

Bokintresset bland Harvardstudenter uppmuntras, dels genom "writers groups" och författarkvällar, dels genom priser till boksamlade studenter. Houghton Library delar varje år ut Philip Hofers pris till konst- eller boksamlade studenter och Lamont Library delar på samma sätt ut "The Visiting Committee Prize" till boksamlade undergraduate-studenter. Första pris är i båda fallen 3 000 dollar.

Boston har en stark bokkultur som gör sig gällande långt utanför Harvards murar. Boston Public Library är ett av världens största offentliga bibliotek, med över 23 miljoner objekt. När den imponerande huvudbyggnaden invigdes år 1895 utnämndes det till "ett palats för folket",² och den stora läsesalen är mycket vacker. I Boston finns bibliotek i alla storlekar. I var och vartannat kvarter kan man till exempel se dockhus-liknande miniatyrbibliotek, "Little Free Libraries", där vem som helst kan låna eller lämna böcker. Rörelsen startade i Wisconsin i 2009, med det övergripande målet att främja läskunnigheten och öka läslusten bland befolkningen.³ Idag finns det minibibliotek i alla delstater i USA och i över 40 länder världen över – även på en handfull platser i Sverige. Ett annat exempel på Bostons vardagsnära bibliotek hittade jag i den tvättinrättning jag cyklade förbi varje morgon på min väg till universitetet. Tvättmaten har ett litet bibliotek som kunderna kan använda medan de väntar på sin tvätt. Den nuvarande ägaren tog över inrättningen på 80-talet och biblioteket fanns där redan då. Jag frågar honom hur det kommer sig att man har ett bibliotek i en tvättomat, och hans svar kommer omedelbart. "Här i Cambridge uppskattar man böckerna." Han skulle inte drömma om att ta bort det.

Robert Darnton och DPLA

Professor Robert Darnton är Harvards chefsbibliotekarie, men parallellt med detta uppdrag ägnar han sig också åt sin forskning och, efter egen önskan, åt undervisning. Hans forskningsintresse spannar över många tidsepoker och platser, och han är ständigt på resande fot. Hans senaste bok, *Censors at Work* (2014), har fört honom till både Europa och Asien, och han bor både i Cambridge och i Paris. Bostonkontoret är inrymt i ett gult trähus från tidigt 1700-tal på Harvard Yard. Här ska George Washington en gång i tiden ha bott, och idag är det en av Harvards äldsta byggnader. När Darnton öppnar dörren till sitt kontor är det som att komma in i en annan tid. I de väggfasta träbokhyllorna samsas moderna referensverk med franska 1700-talsutgåvor i samtida band, och mjuka persiska mattor täcker golvet. Ett imponerande väggur i rokokostil tickar behagligt i bakgrunden när vi slår oss ner i en soffgrupp.

Darnton är en mycket upptagen man, och jag är tacksam över att han tar sig tid för en intervju. En sekreterare sköter det praktiska så långt det låter sig göras, och under vårt möte plingar Darntons dator till gång på gång av nya mail i in-korgen. För närvarande är han djupt engagerad i ett omfattande och storskaligt projekt: DPLA – Digital Public Library of America – och han skiner upp när det kommer på tal. Han är nämligen själv en av initiativtagarna till DPLA, vars ambition är att tillgängliggöra digitaliserade arkivmaterial och böcker till en bred allmänhet. DPLA sjösattes i april 2013 och i skrivande stund finns nio miljoner digitala objekt fritt tillgängliga via hemsidan (dp.la). Eftersom initiativet kommer från just Harvard har det funnits en oro bland initiativtagarna för att projektet skulle avfärdas som elitistiskt, och ämnat främst för universitetsvärlden. Ambitionen är dock att allt från privatpersoner och offentliga skolor till ålderdomshem och universitetsstudenter ska ha glädje av samlingarna. Darnton

brinner särskilt för att göra samlingarna tillgängliga för elever vid de ofta resursvaga "community colleges", där över 40 procent av amerikanerna utbildar sig. Att vårt samtal kommer att handla framför allt om DPLA faller sig alldeles naturligt.

HH Hur kan man göra DPLA användbart för dessa institutioner?

RD DPLA ger skolor tillgång till ett oerhört omfattande och resursstarkt digitalt bibliotek, men det räcker inte att bara göra samlingarna tillgängliga för allmänheten. Studenterna vid dessa institutioner kommer från de lägsta skikten i samhället. De har sällan fått med sig studievana hemifrån och de har det ofta ekonomiskt svårt. Många måste försörja sig samtidigt som de studerar, och de har bara råd att studera på deltid. Vårt nästa steg med DPLA är att skapa färdiga "undervisningspaket" som kan användas direkt i undervisningen eller till och med anpassas till enskilda kurser vid skolorna. Vi vill tillhandahålla ett kraftfullt, pedagogiskt verktyg, helt utan kostnad.

HH Hur skulle ett sådant undervisningspaket kunna se ut?

RD Ett exempel är härifrån Harvard, där Emily Dickinsons arkiv med flera av hennes manuskript förvaras. Hon är den mest lästa poeten i USA och hennes dikter används i undervisningen i så gott som alla skolor i landet. Harvard äger också copyrighträttigheterna till de tryckta utgåvorna av hennes verk. Eftersom hennes dikter utsattes för omfattande omarbetning vid utgivningen är det intressant att sätta originalmanuskripten sida vid sida med de tryckta utgåvorna. Man kan låta eleverna närläsa de olika versionerna och försöka komma fram till vilken som är den "riktiga" utgåvan, och kanske kan de även fundera över frågor om författarintentioner, textkritik och mer övergripande vad poesi är.

HH I en av de tio år gamla essäerna i *The Case for Books* skriver du angående Google Books att du önskar att ni från bibliotekens håll hade tagit ett initiativ att skapa något liknande först.⁴ Känns lanseringen av DPLA som en sorts reansch?

RD Innan Google Books lanserades trodde ingen att det över huvud taget kunde vara möjligt att företa ett så storskaligt digitaliseringsprojekt. Man trodde helt enkelt inte man kunde ha råd med att digitalisera allt. Sedan dess har dock mycket hänt, och Google har stött på juridiska hinder vad gäller copyright, vilket fått dem att ändra fokus. DPLA har främst inriktat sig på att bland annat samarbeta med forskningsbibliotek, och hittills har över 200 bibliotek över hela landet ställt sina samlingar till förfogande, och då rör det sig enbart om material som inte finns tillgängligt via Google Books. Samtidigt är stora delar av de böcker som skannats in av Google även sökbara via DPLA:s hemsida. Vår ambition är kort och gott att demokratisera kunskap.

HH Dina böcker har översatts till en mängd olika språk och flera av dem är bästsäljare. Hur ser du på intresset för ditt ämne, och vem skriver du för?

RD Jag började, precis som alla forskare, med att skriva artiklar och så småningom böcker. Med tiden tror jag att det allmänna intresset för det jag arbetade med ökade, mycket tack vare att ämnet bokhistoria etablerades som en egen disciplin. Jag har alltid försökt skriva för den akademiska världen, med ambitionen att mina böcker ska hålla en hög akademisk nivå och att de ska vara både noggranna och innovativa. Men, det är viktigt för mig att skriva dem på ett sätt som gör att de även tilltalar intresserade läsare i allmänhet. Att på så vis tillgodose båda typer av läsare samtidigt är svårt. Ibland har jag lyckats, och ibland inte.

HH På tal om bokhistoria som ämne; hur upplever du att fokus inom ämnet har ändrats under de senaste åren?

RD Vissa delar av ämnet har blivit mer framträdande. Läsningshistoria, till exempel, tror jag har blivit föremål för större intresse på senare tid än någon av de andra grenarna inom ämnet bokhistoria. Jag upplever också att en tidsmässig förskjutning har ägt rum, där vi rört oss från den tidigmoderna perioden och fram mot 1800-talet och 1900-talet. Tittar man på vilken bakgrund forskare inom bokhistoria har tycker jag mig också se en ökad andel litteraturvetare och även sociologer och etnologer, och samtidigt en minskad andel historiker.

HH Jag har hört att du ska sluta som bibliotekarie för Harvard så småning-

om. Vad händer sedan, blir det någon ledighet?

RD Det stämmer. Någon gång måste jag pensionera mig, och jag behöver tid för att skriva fler böcker. Men någon längre ledighet blir det inte. Jag tar aldrig någon semester. Fast, som när jag var i Paris senast och arbetade, så stänger ju arkiven på kvällen som du vet, och då kan man ha kul!

När jag väl är ute på Harvard Yard igen kommer en busslast med turister tågande för att fotografera John Harvard-statyn. Några studenter kommer ut med kaffe från café "Gato Rojo" på väg till nästa föreläsning och ur ett öppet fönster hörs applåder efter en avslutad presentation. Några konstaplar från Harvard polisstyrka promenerar sakta runt och ur Memorial Church strömmar besökare, till tonerna av orgelkonsertens postludium.

NOTER

1. Barbara W. Tuchman, *Practicing History: Selected Essays* (New York: Random House, 1982), s. 15.
2. Boston Public Library, "A Brief History and Description", <http://www.bpl.org/general/history.htm>
3. Little Free Library, "Our History", <http://littlefreelibrary.org/ourhistory/>
4. Robert Darnton, *The Case for Books: Past, Present and Future* (New York: Public Affairs, 2009), s. 17: "We could have created a National Digital Library – the twenty-first-century equivalent of the Library of Alexandria. It is too late now."